

Interview met Willem Gustaaf (Pim) van Maanena. Algemene persoonlijke gegevens.

Willem Gustav van Maanen (Pim) werd op 30.9.1920 in Kampen geboren in een burgerlijk middenstandsgezin met liberale beginselen. Hij volgde het Lager Onderwijs in zijn geboorteplaats en verkreeg zijn middelbare Schoolopleiding aan de "Werkplaats" van Kees Boeke te Bilthoven. Een school, die in deze tijd op de meest vooruitschrevende beginselen gebaseerd was. In 1938 ging hij in de Journalistiek en werkte na de oorlog bezijdens de Pers ook in Radio en Televisie. Gedurende de oorlog was hij actief in het verzet in het verband van de Westerweelgroep en was voornamelijk bezig met hulp en verzorging van joodse onderduikers meestal Chaloesim. Hij is nu gepensioneerd, getrouwd en vader van twee zonen en vier dochters.

b. Het interview

Als leerling van de "Werkplaats" van Kees Boeke heb ik Joop Westerweel in 1935 voor het eerst leren kennen. Hij had toen natuurlijk een kolossale invloed op anderen en op de leerlingen. Een imponerende man, die een stempel op je zette en dat is ook altijd zo gebleven. We hadden heel veel discussies over politieke zaken en hij probeerde ons, behalve zijn vak nederlands ook bij te brengen dat het nog om andere dingen in het leven ging. En toen er in Duitsland de progroms begonnen en met name de kristalnacht, riep hij ons bij zich en zeide; "Hier moet wat aan gedaan worden." En toen is er in Bilthoven een bewegingkje gestart en Joop zeide: "Als je dit niet doet, dan hoef je me nooit meer aan te kijken. Want nu moet er iets gebeuren, om de kinderen van duitse Joden hier te halen, niet alleen Joden trouwens, maar ook andere vervolgdten, om ze een onderdak te bezorgen." Dat was nog voor de oorlog in 1938/39 en we werden daarin opgevoed, kun je rustig zeggen. Ik kwam zelf uit een liberaal burgerlijk milieu, waar helemaal nooit daarover gesproken werd, dat bestond niet, terwijl je op de werkplaats daarmede kennis maakte. Dat verklaart ook, dat ik toen de oorlog uitgebroken was dacht, wat zullen we nou eens moeten doen. Een verzetsman met een geweer ben ik niet, daar ben ik te pacifistisch voor opgevoed door Joop en ik was toen getrouwd met een

meisje dat ook van de werkplaats kwam, Gerda, en wij met zijn tweeën zeiden: "We moeten iets doen, we zoeken Joop weer op. Dat was na het Loosdrechtse geval in 1942.

Je was ook, zoals vele anderen een actief pacifist, dienstweigeraar en al deze dingen meer? Ja.

Dit was ook in je milieu thuis het geval? Helemaal niet. Een liberaal burgerlijk milieu, heel aardige mensen, maar niet geïnteresseerd in politiek. Vrijzinnige Democraten. Mijn vader heeft in de oorlog nooit iets gedaan. Hij was een heel fatsoenlijke man, hij heeft zich dus helemaal hiermede niet bemoeid. En toen hebben we Joop weer ontmoet. Wij woonden toen in Den Haag, Joop en Wil woonden in Rotterdam. Wij raakten dus weer in gesprek met elkaar en toen zei Joop: "Nou ja, wat je doen kunt, is mensen in huis nemen. Wil je je huis beschikbaar stellen voor de Chaloezim die uit Loosdrecht en uit Wieringen komen?" Nou wij vonden alles best. En toen is dan ons huis gedurende de oorlog een verblijfplaats geweest voor een aantal Chaloezim uit Duitsland. Nou als ik nou namen moet verzinnen, Frits Siesel, Ernst Rosenbaum enz. nou je kent ze wel. Ja, daar ontstond zo een groep met Joop, Wil, door het werk leerden we Frans Gerritsen kennen, Jan Smit, Bouke Koning, Tinus Schabbing.. Dat hebben we toen gedaan tot April 1944, toen werden we gewaarschuwd, dat is het hele verhaal.

Jullie hadden van Augustus 42 tot April 44 onderduikers in huis, maar geen vaste bewoners, d.w.z. jullie huis was een soort doorgangshuis?

Ja. Er waren er, die een maand, twee maanden, soms maar een week bleven en dan werden ze meegenomen om de grens over te gaan. Wij deden dat zelf niet - een keer heeft Gerda dat gedaan - maar wij waren meer het onderduikhuis, waar ze konden verblijven. Dat was in Den Haag op een bovenetage en dat ging heel goed. Zij zijn daar nooit gepakt. Maar toen dan Joop zelf gepakt werd in Maart 1944, kregen we op een bepaald ogenblik bezoek van een man, die zich uitgaf als een vriend van Joop uit de Bunker. En dat was Karel, waar je ook van gehoord zult hebben. Hij beweerde, uit de Bunker ontsnapt te zijn en liet ook een briefje van Joop zien: "Karel kun je vertrouwen, geef hem alle medewerking." Karel logeerde die nacht bij ons toen Amo (Ernst Rosenbaum) er ook nog was en wij vertrouwden die man vanwege het briefje van Joop. Het huis van Tine Zegboer, een vriendin van Wil in de Pomenalaan in Den Haag

was de plaats, waar wij vaak bij elkaar kwamen, om zaken te bespreken. Toen we daar weer een avond zaten, werd er een overval gepleegd door de SD en ~~Wij met~~ de hele groep werd meegenomen, Karel inclusief. Ik was toevallig net uit het huis weggegaan en heb bij wijze van spreken nog de overvalwaggen om het blok heen zien rijden. Ik wist die avond dus niets, belde de volgende ochtend op en kreeg een hele eigenaardige man aan de telefoon en dacht, dat zit dus niet meer goed. Ondertussen wist ik al heel snel, door de contacten met anderen, dat er die avond een overval was gepleegd en ieder meegenomen. Toen heb ik Karel weer ontmoet, want we hadden een eigen huis. Ik deed natuurlijk als of ik van niets wist. Ondertussen had ik een briefje van Joop gekregen door een Doktor, ^(Srems) een Gynaecolog, een echtpaar, dat veel briefjes smokkelde. Daarin stond op een strookje: "Pim en Gerda moeten onmiddellijk weg."

Gerda was toen niet bij die bijeenkomst? Nee, die was in verwachting. Dus jullie namen werden genoemd, ondanks, dat je er niet bij was? Dat briefje van Joop kwam al eerder. We waren reeds op een ander adres gaan zitten, omdat het onze onveilig werd. Dat briefje liet ik toen aan Karel zien en zei: "Moet je nou kijken!" Die deed als of hij daar vreeselijk van schrok en zei: "Waar gaan jullie dan heen?" Dat heb ik hem toen niet gezegd, ik begon te denken, daar is iets niet kosjer. Zo hebben Gerda en ik een ander adres gevonden, van een heel andere illegale groep, die we ook kenden, waar we persoonsbewijzen mee vervalsden. Wij waren ondergedoken bij Kees Hos in Rijswijk en dat adres kende Karel niet en heb ik hem ook nooit gegeven. Tot ons geluk. Toen die overvalwaggen dus kwam had ik al dit briefje van Joop en we zijn er dan toch maar op tijd weggegaan. Karel probeerde me natuurlijk steeds vast te houden maar ik had al zo een voor gevoel toen. De hele boel werd opgepakt. Tine, Amo, Zwaantje, een vrouw bij wie een van de kinderen van Joop was ondergedoken. Ik weet niet hoe ze werkelijk heette, ze heeft ook niet overleefd. Amo wel. Toen hebben we ons terug getrokken, zijn een tijdlang op dat adres ondergedoken, zijn dan uit Den Haag weg gegaan en hadden ook niet zoveel contact meer met Joop en zijn organisatie, wel met Frans en met Tinus. Maar je raakte dan ook weer aan andere groepen, dat is zo maar in de oorlog. Wij zijn toen verhuisd naar Zeist, dan naar Soest en daarna naar Amsterdam met een onderduiker, die we niet van Westerweel hadden gekregen, maar van een

andere groep. Een joodse jongen, die heette Joel Schlosser, met die zijn we naar Amsterdam gegaan en hebben daar de oorlog afgewacht. Ik ben er toen nog bijgestaan door Karli Groszlan, met die bleven we contact houden en zo hielden we nog een beetje het contact met die groep gaande. Maar dat was dan ook het einde van onze activiteiten.

Wanneer was die inval precies? In april 1944.

D.w.z. dat jullie na zomer 1944 niet meer actief waren? In Augustus 44 waren we nog zeer actief met allerlei werk, niet alleen met onderduikers. We zijn toen na omzwervingen via Soest als onderduikers naar Amsterdam gegaan en in het voorjaar 1945 was er niets meer te doen en moest je alleen maar zien, dat je in leven bleef.

De meeste Chaverim, die niet gepakt waren, waren toen al in Frankrijk, alhoewel er een klein groepje tot het einde van de oorlog bleef. Ja. Lore Durlacher (Els), Karli, Leni (de Jong). Dit is nu eigenlijk mijn verhaal. Onze relatie met Joop - alhoewel ik niet weet, welke plaats Joop in jou onderzoek inneemt. Kijk voor ons is het altijd de Westerweelgroep geweest omdat Joop voor ons natuurlijk een centraal figuur was. Later is me wel gebleken, o.s. door Mirjam Pinkhoff, dat ze niet zo gelukkig waren met die naam "Westerweelgroep" omdat die groep net zo goed joods was en je net zo goed een andere naam aan die groep had kunnen geven. Dat was voor ons natuurlijk een punt, omdat we Joop altijd als centraal zagen. Dus voor ons is het altijd de groep Westerweel gebleven, wat niet wegneemt, dat we met de andere heel goed contact hebben gehad. Bij een herdenking later in Nederland heb ik weleens gemerkt, dat vooral Mirjam en Ellie hadden gewild, dat die groep een andere naam had gekregen. Daar had nou best een andere naam voor bedacht kunnen worden, maar dat kwam niet bij me op omdat ik Joop al van jongetje af kende en ook een beetje verseerde natuurlijk en hij ons ook de gelegenheid heeft gegeven, iets te doen. Joop zei tegen mij: "De enige reden waarom ik het doe is, omdat ik niet wil, dat ik ⁱⁿ de oorlog iets zou moeten laten. Als ik met een joods meisje op een terras wil gaan zitten, dan wil ik dat blijven kunnen doen en niemand zal me er vanaf houden. Niet omdat ik zo een vreeselijk verzetsman ben, dat ben ik helemaal niet, maar ik wil doorblijven gaan, zoals ik altijd deed, mijzelf te zijn. Ik zal nooit vechten met

een wapen in de hand - oorlog is oorlog, dat moet ieder voor zich zelf weten. Maar dit is iets, dat ik niet kan tolereren, omdat het mij in mijn vrijheid beperkt, dat laat ik niet toe en daarom zal ik dat blijven doen". Dat is weliswaar zo geweest, alhoewel het bij Joop duidelijk ook trekken had van de volksprediker, dat had hij in zich, dat had hij van zijn vader mee gekregen en dat zou hij nooit kunnen laten. Als hij bij ons kwam en daar zat Frits of wie er dan ook zat, daar had hij zulke enorme gesprekken met hun midden in de oorlog. Hij haalde dan een gedichtenbundel te voorschijn en begon hij gedichten voor te lezen, dat kon hij niet laten, hij moest en zou je overtuigen, zo moeten we leven. Hij kon je mee sleuren en je had niet het hart, nee te zeggen.

Je spreekt nu voor jezelf of voor de groep? Dat heeft duidelijk te maken met de Werkplaats van Kees Boeke, waar ons dus geleerd werd, dat er geen verschillen waren tussen jou en mij of wie dan ook. Ik had in 1938 er mee te maken toen Joop die beweging startte met die duitse kinderen. Dat betekende nog geen directe verstandhouding, maar wel , dat je onmogelijk kunt leven, als er naast je iemand is, niet zo zou kunnen leven, zoals jij. Ik zal nog eens de woorden van Joop herhalen: "Ik kan en wil ook niet verdragen, dat ik niet met een Jood op een terras een glas limonade kan drinken en dat verdraag ik ook niet en dat is om absoluut geen onderscheid te maken."

Dit is duidelijk, maar wat was zijn reden om met de groep Chaloezim samen te werken, hij had natuurlijk ook andere Joden kunnen helpen? Ik denk, dat hij iets erkend werd van mensen met een bijzonder ideal, het ging natuurlijk niet om het Palestinaideal, want natuurlijk kon ik dat niet aanvoelen; wat kon mij dat schelen. Ik ben ook nooit zionistisch georiënteerd geweest.

Natuurlijk niet. Maar de kwestie is natuurlijk of, nadat je kennis met ons maakte, je het zionistisch-socialistisch ideal, een eigen joods land met een nieuwe maatschappij aantrok, of speelde dat geen rol?

Ja , dat speelde wel een rol. Dat kon natuurlijk niet ons ideal zijn, maar dat jullie daar een recht op hadden, dat trokken we toen al niet in twijfel. Het was meer dan dat. Het was, dat ik in de Chaloezim

iets erkende, waarin ik zelf ook had willen uitblinken, namelijk een enorme wil naar een eigen vrij leven met een enorme wil tot overleven ueberhaupt. Als je zegt Socialisme, ja natuurlijk - ik ben nooit "Partij Socialist" geweest, maar daar is natuurlijk een bodem waarvan jezelf het voedsel krijgt. Kijk, voor ons betekende het vooral dat we iets doen moesten, dat het niet zomaar kon doorgaan. Daar moest iets gebeuren en toen dan deze jongens kwamen, daar erkenden we in hun iets van ons zelf, waarvoor we ons zouden generen, als het niet zou lukken.

Een soort integrity? Ja, misschien wel. Kijk, daar was iemand, Paul Siegel, die lag ons enorm, je kent hem en je kunt je misschien ook voorstellen waarom. Een idealist, een zeer krachtige man, en een man die ons misschien meer kon leren, als wij hem en dat was dan maar een joodse jongen, die straks naar Palestina zou gaan. Dat was een kameraad geworden, van wie we dachten, dat hij het zelfde soort ideeën had als wij. Dat was natuurlijk niet altijd zo, maar de gesprekken, die je voerde! Zij waren jonger ^{dan} wij, 21-22 jaar oud en ze hadden meer mee gemaakt ^{dan} wij. Misschien speelde er ook nog zo een soort ijdelheid mee, zo van het lukt. Dat gekke etagetje, waar de jongens, enkele weken of maanden zullen zijn, dat zal ons lukken en dan zullen ze straks misschien hun doel eindelijk verwezenlijken en dan hebben ook wij deel daaraan gehad - een zeker gevoel van ijdelheid.

Dat is eigenlijk geen kwestie van ijdelheid, maar van achievement, als je iets doet, dan wil je eigenlijk altijd ook dat het ook lukt!

Ja, kijk we waren natuurlijk zelf ook in de groei, ik was nog geen volwassen man, waar alles kant en klaar lag. Je moet je nu verplaatsen in die gevoelens van toen. Ik zal je eerlijk zeggen, nu zou ik daar heel anders over denken, ik ben ook nooit in Israel geweest. Ik denk, dat het bij mij zelfs een soort jalouzie was, dat ik niet dat was, wat die jongens waren. Dat is natuurlijk onzin, want de omstandigheden waren hier niet zo, dat je kon kiezen wat je had willen doen of zijn. Ik was Pacifist, zoals Joop en dienstweigeraar maar dat waren allemaal uiterlijke zaken. Maar dat, zo een jongen had ik wel willen zijn. Jullie bent door iets heen gegaan, waar ik waarschijnlijk zelf van mijn leven niet doorheen hoef, maar als je met Paul sprak of met Frits en Amo ook, met Herman minder, dan voelde je wel God Verdorie, dat zou

ik ook willen zijn. Dat je jaloers zou kunnen zijn, zelfs op de ellende van anderen... Daar zat er iets, dat we hadden moeten doen. En dan kwam je tegelijkertijd de vrijblijvendheid van vele Nederlanders tegen, daar was je zelf ook in opgevoed. Van je buurman wist je niets, wat kon jou dat schelen wat daar gebeurde. Maar dat kon niet meer natuurlijk. Dit is dan toch weer simpel terug te brengen, op wat Joop ons leerde: "We laten ons niet de wet voorschrijven, wat wij mogen doen en wat niet. Wij willen door blijven leven zo als altijd en dat zal ons niemand afnemen, dat is geloof ik ook het punt, waarom we dat allemaal hebben gedaan. We laten ons door niets en niemand iets voorschrijven. Zo zal het gaan en zo moet het. Maar ja, ik zelf heb natuurlijk niet erg veel risico gelopen, er zijn er, die veel verder hun nek uitgestoken hebben.

Het interview vond plaats op de dag van 21.9.1989 ten huize van de geïnterviewde in de Jan van Vuurenstraat 27, te Nunspeet 8072 ZJ en werd geleid door Yigal Benjamin. Het wordt bewaard in de sectie Holland van het archief van Beit Lochmei Hagetaot in Kiboets Lochmei Hagetaot in een nog nader te bepalen file.

Ik bevestig met mijn handtekening inhoud en geest van bovenstaand interview.

Naam:

Willem Grootaert van Kesteren

Handtekening:

W. Grootaert

Datum:

15 februari 1990

Naam van

Interviewer:

Yigal Benjamin

Handtekening:

Y. Benjamin

Datum: 26.11.89

Pim van Haanen

V.G.A. (Vrije Groepen Amsterdam)

No. 153

Ondergetekende, J. Bommer, leider van
de V.G.A., verklaart hiermede, dat
houder van dit bewijs.

Foto
niet ver

DE JAGER OTTO

No. Persoonsbewijs

A35/677660

als illegaal werker(ster) voor de V.G.A.
werkzaam is.

Amsterdam, 6 Mei 1945

J. Bommer

V.G.A.

Vrije Groepen
Amsterdam

2

LEGITIMATIE

Meppeler Courant 13 Aug. 80

Meppelse exposeert in galerie 'Papyrus' Portretten kenmerken werk kunstenares Gerda Loeff

MEPPEL — Na enkele weken geleden officieel te zijn geopend, zocht galerie 'Papyrus' aan de Molensstraat 17 contact met een aantal kunstenaars in en om Meppel die hun werk het komende jaar bij Anneke Broeksema zullen exposeren. De eerste in de rij is de oorspronkelijk uit Epe afkomstige Gerda Loeff, die na allerlei omzwervingen alweer heel wat jaartjes in Meppel woont.

Haar opleiding volgde de in 1922 geboren kunstenaars aan kunstacademies in Amsterdam en Den Haag. Van kinds af aan maakte Gerda Loeff schetsen van dagelijkse situaties, zoals de stoomtram van haar huis naar school. Daarnaast wordt ze ge-

boeid door landschappen en oude gebouwen, maar vooral door mensen: in parken en cafés, boeren en boerinnen, kinderen en kleinkinderen, etc. Een deel van de expositie in 'Papyrus' is dan ook ingeruimd voor portretschilderingen, die Gerda Loeff met een verbazingwekkende eenvoud en schoonheid vastlegt op papier en linnen. Zeker de markante kop van de Meppeler Steven Derksen of het verwachtingsvolle gezichtje van een adoptiekind uit Colombia kenmerken het werk van Loeff. In square hangen er vlotte schilderijen van de Ship Show Meppel, die, door het gebruik van sepia, een oud-Hollandse sfeer kregen. Verder zijn er een aantal tekeningen te zien van be-

kende en minder bekende personen, die de laatste tijd op de televisie zijn verschenen, gemaakt in bergkrijt. Hoewel de expositie van Gerda Loeff niet groot is in totaal, hangen er negentien werken - krijgen we toch een aardige indruk van het werk van deze Meppelse. In de loop der jaren exposeerde de kunstenaar onder andere in galeries in Amsterdam, Kortenhoef, Steenwijk, Dwingeloo en Coevorden. De tentoonstelling in galerie 'Papyrus' duurt tot en met zaterdag 3 september. De openingstijden zijn: maandag van 14.00 - 17.00 uur, dinsdag tot en met vrijdag van 9.00 - 17.00 uur en zaterdag van 10.00 - 17.00 uur. Daarnaast is 'Papyrus' ook op de koopavond geopend.

● Steven Derksen, geschilderd door de Meppelse kunstenaar Gerda Loeff.

Interview

eel

nts nappingen

Kamp Westerbork

brengen. Later werd Kurt Walter machinist op een smalspoortrein. Hij reed van het kamp naar het kanaal, waar schepen gemeerd lagen, die goederen voor het kamp brachten. Het eerste contact, dat de Westerweelgroep legde met een boer in de buurt van het kamp, was goed. De mensen van de groep brachten daar levensmiddelen. Kurt Walter reed met zijn trein langs de boerderij en nam zo spulletjes, die daar gebracht waren, mee naar het kamp. Later werd een ander kontaktdres gebruikt halverwege het bos en het kanaal. Kurt Walter beschikte over valse persoonsbewijzen, die nog niet dichtgeplakt waren, zodat de vingerdruk van de betreffende persoon er opgezet kon worden. In juli 1944 hebben Frans Gerwert en Jo Spier Ausweisen, die buiten het kamp gebruikt werden, vervalst. Die werden gebruikt door hen, die buiten het kamp werkten. Ze werden vervalst, compleet met de handtekening van de kampcommandant Gemmeker. In Westerbork bestond een wet, dat als een persoon vluchtte, er tien op transport zouden gaan. Een waar schrikbewind. Het was daarom moeilijk om iets te ondernemen, maar toch lukte het soms. Je moest wachten totdat je op transport ging. Onderweg van de barakken naar de trein of via het toilet werd degene, die zou

daarmee in overeenstemming met Gods Woord te handelen. Toen het verzetwerk begonnen was en wij onderduikadressen zochten, nam Joops moeder als een der eersten en ze was toen al over de 80! - onderduikers in huis. En ze sliep er geen nacht minder goed om. Er stond immers geschreven, dat men zijn naaste moest helpen. En waarom zou men dan angst hebben voor de gevolgen van die opdracht? 't Spreekt vanzelf, dat het opgroeien in een dergelijke strenge, maar van liefde vervulde omgeving op een gevoelige natuur als die van Joop een onuitwisbare indruk moest nalaten. Ieder, die hem gekend heeft weet, hoe hij in bijzonder ernstige of vreugdevolle situaties zich altijd uitte in de oude hem vertrouwde bijbelse formuleringen. Hoe vaak hebben we niet gehoord: „Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, hij zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. De bereidheid om zich volledig te geven aan de naaste vond echter bij Joop niet zijn vervulling in een dogmatisch christendom, maar in het socialisme. Zijn dienst aan het socialisme werd dan nog in sterke mate gevoed door een tweede eigenschap, die Joop zo zeer kenmerkte: zijn vermogen, om zich te identificeren met ieder mens die hij ontmoette, het vermogen de ander intuïtief te kennen. Veel van de chawerim in

ochtend te wachten stond. Even later weerklonk een vaste stem. Zonder enige aarzeling, Joop droeg het lied De Achtien Doden voor. Op een koude ochtend, nog voordat de dag begon, eindigde zijn leven door de schoten van een vuurpeloton."

Vanuit de cel had hij brieven geschreven, die naar buiten werden gesmokkeld. Niet alleen brieven, maar ook gedichten, zoals het volgende:

Avond in de cel

Nu is het uur van zinnen.
Nu, nu de avond daalt
Wanneer het licht van binnen
Ons wezen overstraalt

Een cel, vier witte muren
de deur, wel stevig dicht
In deze late uren
Schijnt een gematigd licht

Ik vouw mijn hete handen
Ik sluit mijn ogen dicht
Ik voel de pijn zo branden
Ik zoek het eeuwig licht

Mijn ziel tracht naar de reden
van haar verlatenheid
Ik hunker naar de vrede
In deze eenzaamheid.

Het zonlicht gaat nu dalen
Het is het laatste uur

Groep Joop Westerweel organiseerde o

uit

Gerda Loeff uit Havelte, die jarenlang in Hoogeveen en Meppel heeft gewoond, maakte in de oorlog deel uit van de verzetsgroep Joop Westerweel. Een groep, die zich heeft ingezet voor de zogenaamde Palestina-pioniers. Dat waren Joodse jongeren, voor een deel vanuit andere landen gevlucht naar Nederland en die zich er op voorbereidden om een nieuwe toekomst op te bouwen in het toenmalige Palestina. De verzetsgroep Joop Westerweel bestond uit joden en niet-joden en is er in geslaagd om

Westerweel-groep

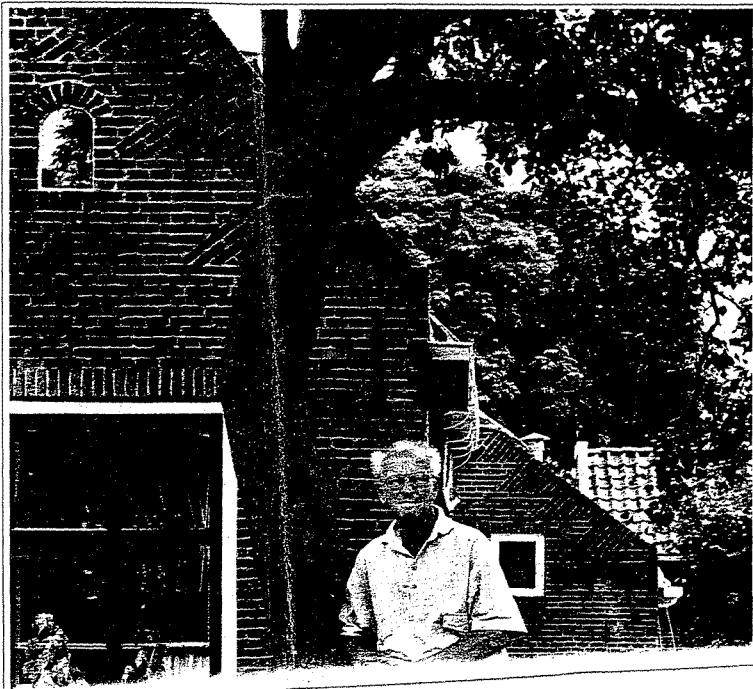
In het interview van Mary Ann Lindo met Willem van Maanen (Het Parool van 9 juli) vertelt hij onder andere over de tijd dat hij actief was bij de Westerweel-groep. Hij zegt dat na de arrestatie en het vermoorden van onze grote vriend Joop Westerweel ook de rest van onze groep is opgerold.

Dat is niet geheel juist. Er zijn daarna nog vrienden opgepakt, maar gelukkig konden wij het werk voortzetten en afmaken.
Amsterdam M.F. SCHABBING

(Tinus)

juli 1994. Het Parool.

ingewikkeld, waarschijnlijk

Dan snijden we het onderwerp van zijn relatieve onbekendheid aan. "Voor De ornustzater heb ik de Van der Hoogsprijs gekregen. Toen ben ik even veel gelezen, ook op scholen. Maar dat houdt dan plotseling op. Ik vergelijk mijn werk zelf altijd met kernmuziek. Er zijn minder mensen die daar van houden, maar dat zijn ook vaak de mensen die het niet zo ophebben met de grote symfonie. Ik ben te ingewikkeld, waarschijnlijk. Remond Kuipers van Querido zei altijd over Kotsmann, Romijn Meijer, Bernlef - vóór Herenshulmen - en mij: 'Iulle zijn de verontochtraanden'. We waren een soort vakmannen, handwerklieden. Mulisch en Wolters, dat zijn de heren. Maar bovendien ben ik zo arrogant om te zeggen dat het me helemaal niets kan schelen."

De vrouw van de schrijver komt binnen met de thee en weegt met één handgebaar de godactre aan een eventueel groot publiek van tafelen. "Ach onzin. Pin is toch geen schrijver voor iedereen. Hij is een writers writer; hij schrijft voor schrijvers. Al die literaire spelletjes, dat snapt toch niemand? Dan moet je toch van heel goede huize komen? In dat verhaal waar hij iets over Froust zegt en vervolgens daaronder een hele lange Froustiaanse zin maakt, dan is toch alleen voor de Froustiaanse..."

Het PAROOL

Opgestuurd door dr. Henriette Boas (Badhoevedorp) KUNST

Ik ben te ingewikkeld, wa

Hij heeft een klein, maar dankbaar publiek. Willem G. van Maanen is, zoals dat heet, een 'writers writer'. Onlangs verscheen zijn verhalenbundel *Vertelde tijd*.

Van Maanen: "Ik streef naar zo min mogelijk bijvoeglijke naamwoorden. Als Claus een dikke man zou moeten beschrijven, zou hij het hebben over: een dikke, grote, zware, ronde, glimmende man. En ik zou het aanvankelijk hebben over een dikke man en later denken: dat dikke kan ook nog wel weg."

door MARY ANN LINDO

DE achterkant van het huis is de onderkant van de terp, de voor-kant loopt halverwege en kijkt uit op de beervormde kerk die bovenop staat. "Iedere zondag zie je ze gaan: de bevervanden met het bijbelje onder hun arm naar het boek onder hun arm naar bededen. Hier voor ons huis kruisen ze elkaar. Dat is een erg leuk gezicht, ze knikken mekaar nauwelijks toe." Ze wonen er pas, in hun onder monumentenzorg verbouwde Friese boerderij in Ee. Nog wel orwensig, maar opgetogen. Willem (Pim) G. van Maanen (1920): "We hebben vijfentwintig jaar tussen bomen ingesloten gestaan en ik vond dat het nu mijn beurt was. We woonden op de Veluwe, in Putten. Mijn vrouw wilde bomen om zich heen hebben, want ze komt uit de bossen van Hilversum. Ik kom uit jeugd met water geleefd hebt, is dat was altijd aan de rivier, speelde er bij, in de winter sprong je schots en snede donkere bossen welke ik weer water en een wijde blik."

Sinds de jaren vijftig is Willem G. van Maanen schrijver. Het zoort schrijver waarvan iedereen zegt: 'Oh la Vie

wees hij mij in de vechtechnieken. 'Kom maar op', riep hij. Hij leerde me verschillende beengrepen en ander zure cruce. Het was echt wat je noemt mijn geweld. Zijn vader was schilleboer, soms ging hij mee op de bok. Mijn vader was niet zo op onze vriendschap gesteld. Ik geloof ook niet dat hij ooit bij ons thuis geweest door de politie werd meegenomen, met zo'n jongen moet je ook niet overloeren. Cor van Biezenmaakt, want niet uit."

"Hij werd leraar aan een gymnasium in Utrecht en later hoogleraar in Amstom. Jammer genoeg voor hem zou kan ik wel, maar ik kan het niet rend in protest. De middelbare was ondoelmatig, ik werd naar de vóór de koningst. hoor: federezen luisikinderen en kneuzen, maar dat is andersvrij. je kon, als je dat leuk vond, een hele maand alleen Neder-

GILBERT G. VAN MAANEN

hand. Ik leerde het van een vriend van mijn vader. Een keer heb ik toen aan iemand gelezen. Reynolds Kupers laten lezen en een voorleefde die hij voorleesde aangebracht. Daar heb ik toch spijt van gezegegen. Eigenaardig heb ik dat ik als atscholier zo verschrikkelijk nalatig was, nu zo precies ben. Zo heel nauwkeurig in mijn voorleesboek. Ik wil zo min mogelijk woorden gebruiken. Met Claus heb ik daar wel een discussie gehad. Hij zei dat ik moest gaan meten terug tot het flamboyante van de Vlaming en het kale van de cabaretier. Maar met ons en de andere bijvoeglijke naamwoorden te willen gebruiken, want ze zijn er toch niet. Dat is het probleem. Het is niet dat de Quinal zwart haar gevecht; inconsequent. Ik geeft het toe. En waarom ik heb geproefd heb... Het is niet dat de Balkanese te benadrukken. Maar ik streef naar zo min mogelijk bijvoeglijke naamwoorden. Als Claus een dikke man zou moeten beschrijven dan zou hij het hebben over een dikke, grote, zware, rucde, glimmende man. En ik zou het aanvankelijk hebben over een dikke man, en later deden dat: dikke kan ook nog wel.

FOTO: WURBO DE JONG (PART PARTOL)

'Schrijven is jezelf lezen'

Deze is allemaal heel dramatisch afgeleverd. Joop is in 1944 geïntelleid. Al die eerdere dingen die er zijn geweest. De groep is verdwenen door een vreesproces, die nog via mij is binnengekomen. Joop zat gevangen en toen ik hem vertelde dat ik bij hem had gezeten en liet een briefje zien waarop ik had gelezen in het moede handboek van Joop. Deze man is te verbleven stond. Normaal hebben we dan eerst met de hele groep besproken en we zijn met 20 allen overgegaan. Een goede leer ontving ik van een briefje van Joop dat mijn redding is geweest: ik moet vermelden. Voor het geval dat ik al een onderdrukkend was ik met een boekje ben gegaan. De rest van de oorlog heb ik alleen een persoonlijke getuigenverklaring afgegeven. Ik wilde er verder niets meer van weten. De mens is berecht, wat om te leren de woorden economisch te gebruiken, afgezien van de gevoelens die je dan moet hebben. Ik heb ze gelukkig nooit gepubliceerd, want het was allemaal onzin wat daar stond. Maar zij heeft me toegevoegd om ik uit mijn onderduik terugkwam, was alles wat ik had weg. Mijn boeken ook. Na een tijd kreeg ik te horen dat ze waren teruggevonden in een Den Bosch. Dat bleek het was die procesteren in zijn. Er was een joepje echtpaar dat was een overleefde en dit huis is een hart schiedovergeding toegewezen had gekregen. Ik ben daarheen gegaan en zag die boeken... die men-

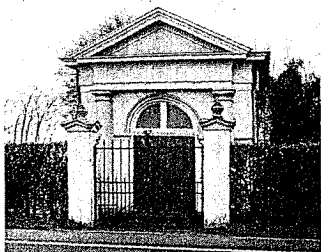
den vonden het een beetje vervelend, maar ik zei: het zijn mijn boeken, mijn naam staat erin. Een deel heb ik meegenomen, een paar waar ik erg aan gehecht was, ja, dat doe je dan... En daar heb ik altijd spijt van gehad. Niet dat iemand daar wat aan heeft, maar je vergeet het nooit meer. Later dacht ik: Je was een volwassen man, waarom was je niet blij dat je het overleefd had en dat je mensen terugkonden waren. Maar ja, zo volwassen was ik bijkijbaar niet en ik was alles kwijtgeraakt. De boeken die ik heb meegenomen, heb ik eigenlijk nooit meer ingekeken." Maar er gebeurden ook andere dingen in de oorlog. "In die rare tijd ontmoette ik ergens Netty Nijhoff, de vrouw van de dichter. Ik vond het wel prachting om kennis met haar te maken, want toen had ik nog het idee om dichter te worden. Gedichten maakten ik een heel goede oefening, want om te leren de woorden economisch te gebruiken, afgezien van de gevoelens die je dan moet hebben. Ik heb ze gelukkig nooit gepubliceerd, want het was allemaal onzin wat daar stond. Maar zij heeft me toegevoegd om ik uit mijn onderduik terugkwam, was alles wat ik had weg. Mijn boeken ook. Na een tijd kreeg ik te horen dat ze waren teruggevonden in een Den Bosch. Dat bleek het was die procesteren in zijn. Er was een joepje echtpaar dat was een overleefde en dit huis is een hart schiedovergeding toegewezen had gekregen. Ik ben daarheen gegaan en zag die boeken... die men-

deren dat ik daar ook goed in was. Maar dat was ik niet en dat ben ik niet. Het gaat er trouwens om dat je in Nederland goed kent, het gaat om het zoeken van het juiste woord. De hele oorlog heb ik met dat boesje, papier en potloden rondgeleefd en toen de oorlog afgelopen was, had ik het af. Drie hoofdstukken waren onderweg zoekgeraakt, die heb ik ook moeten doen. En het boek is inderdaad gepubliceerd, in zekere zin mijn eerste."

Regering

Na de oorlog wordt neemt zijn carrière even een hoge vlucht. Hij werkt voor de regering als 'een open oog' voor de noden en klachten van het land' zo lang er nog geen parlement is. "Ik kreeg 425 gulden per maand! Daarna wilden ze me een baanje op een departement geven, er is zelfs nog een burgemeester-schap gewaaid, maar daar had ik geen zin in. Ik ben naar de radio-nieuwsdienst van het ANP gegaan. Daar verliedde ik de helft. Ben een paar jaar later ben ik bij de Westlandse recht gerecht gekomen." En onderdomen schreef hij. Zijn eerste boek, Nooit is het leven. Inwinnig in 1954 uit, nadat het eerst in de Nieuwe Stern was gepubliceerd. "Ik heb nooit een fulltime schrijver willen worden. Ik heb altijd 's avonds en 's nachts geschreven. Ik was bang dat ik me anders wist te veel zou isoleren. Om indrukken op te doen is de journalistiek is een schitterend vak."

terdam!
'de Weg'
de Design Co. Oost-Duiderland
11200 uur
1984 - 11200 uur
2001 DE Rotterdam
1984 versie van 5.00 tot 17.00 uur.
de Design Zentrino Berlin
1984 - San Francisco Toronto

● De joodse begraafplaats aan de Steenwijkerstraatweg is een van de weinige monumenten die aan de joodse gemeenschap in Meppel herinnert.

Mijmeringen rond een boek

'Zonder dat er één Duitser aan te pas is gekomen, werden in de nacht van 2 op 3 oktober van het jaar 1942 alle achtergebleven joden, op het echtpaar Stibbe en Sampie Goldsteen na, door het Meppeler politie-korps en geholpen door de mar-chaussee en leden van de toenmalige staatspolitie, uit hun huizen gehaald. In de loop van de volgende dag werden ze met de trein (en bus) naar Westerbork vervoerd'.

Dit schrijft wijlen dr. Steven Derksen in zijn boek 'Opkomst en ondergang van een toonaangevende joodse gemeente', dat vorige week tijdens een bijeenkomst in de foyer van schouwburg Ogterop werd gepresenteerd. Een bijeenkomst met een tragische achtergrond daar de auteur, na er meer dan twee jaar aan gewerkt te hebben, voor de verschijning van het boek overleed.

Drama

Tragisch ook omdat dit werk een stuk Meppeler historie behelst dat in een drama eindigde. Meer dan 220 joodse mannen, vrouwen en kinderen werden in het jaar 1942 uit hun woningen gehaald. Met achterlatieng van vrijwel hun gehele bezit werden ze eerst naar Westerbork en daarna naar Polen overgebracht, waar ze een gruwelijk einde vonden.

Gebeurtenissen die meer dan 45 jaar geleden plaatsvonden en die bij diegenen die dit bewust beleefden, nog altijd de vraag doet opwerpen 'Hoe kon dit toch gebeuren?'

Geworsteld

Met deze vraag heeft ook Steven Derksen geworsteld toen hij met het schrijven van het boek de ondergang van het Meppeler jodendom behandelde. 'Je vraagt het je steeds weer af, hoe kon dit gebeuren?' zei hij toen ik een half jaar geleden in het archief van Boom Pers informeerde naar zijn boek.

Hij vertelde dat hij de laatste hoofdstukken van zijn boek grotendeels klaar had. 'Ik ben nu bezig de gaten te vullen. Eigenlijk wat minder belangrijke zaken zoals de juiste namen, de data wanneer een en ander plaatsvond en dat soort dingen. Het valt mij op dat de herinnering van veel mensen in de war raakt als het om data gaat. Ik was laatst bij iemand die er van overtuigd was dat de Meppeler joden weggehaald werden in de nazomer van '44 als gevolg van de slag bij Arnhem'.

Zwarte plek

Op pagina 315 van zijn boek schrijft Steven Derksen: 'Hoe het ook zij, het optreden van de Meppeler politie en zeker van haar inspecteur (H. Breedveld), blijft een zwarte plek in de geschiedenis van Meppel'. Derksen tekent hierbij aan dat Breedveld wel enige mensen uit de illegaliteit heeft gewaarschuwd dat er voor de joden onheil in de lucht hing. Maar het was te laat. De joden die men benaderen kon gaven in het algemeen te kennen dat het wel mee zou vallen. Ze durfden niet onder te duiken. Twee joodse families doken nog onder en overleefden de oorlog.

Duitsers

Intussen had een klein groepje Meppelers kunnen waarnemen hoe de joden door de Duitsers behandeld werden. Verzetman Jan Poortman was ongewild getuige toen in de ochtend van 3 oktober een groep Amsterdamse joden, die in een werkkamp in Staphorst verbleef, naar het station in Meppel werd gebracht. In zijn boek 'De jaren 1940-1945' schrijft Poortman: 'Hinkende soms strompelende mensen die hun bagage meedroegen. Nog zie ik een oudere jood met grijze baard struikelen. De vetgeveten 'grüne' begeleider schoot toe en schopte de grisaard en koffer tegen een boom zodat de man bloedend verder krabbelde, terwijl de koffer open vloog. Opstaand! Verder gaand, brulde de omzons die steeds door-schapsje tot het slachtoffer geholpen werd door lolgeroten'.

Waren de Meppeler joden er beter aan toe geweest toen ze in die 'Nacht der Girondijnen' door manschappen van de Duitse politie en hun Nederlandse helpers uit hun woningen werden gehaald om vervolgens in een overvalwagen geschopt te worden? Dergelijke tafereelen hebben zich in tal van Nederlandse steden voorgedaan.

Toekijken

Niet alleen de Meppeler politie keek toe en deed niks, ook de doorsnee Nederlandse burger keek al ruim twee jaar toe hoe het onrecht dat de joden werd aangedaan steeds scherpere vormen aannam. We keken toe hoe onze joodse medebur-

Staatssecretaris A. J. Evenhuis:

Derksen had missie te vervullen

MEPPEL — 'Met ontroering sta ik voor u', aldus begon staatssecretaris A. J. Evenhuis woensdagavond zijn rede alvorens het eerste exemplaar van Opkomst en ondergang van een toonaangevende joodse gemeente aan mevrouw Mien Derksen te overhandigen. Hij zei zeer getroffen te zijn door datgene wat Steven Derksen, van wie hij jarenlang op de pedagogische academie een collega was, over de joodse stadgenoten heeft vastgelegd. 'Wat een boek. Het moet met grote liefde zijn geschreven. Het munt uit door punctualiteit en prudentie alsof hij een missie had te vervullen. En dat had hij'.

Aan archiefmateriaal was niets meer in Meppel over. Alles moest bijeen worden geschrapt, verhalen moesten bij nog levenden worden opgetekend, waar ook in Nederland. 'Nu kon het nog. Heel was gold dat ook voor hem'.

'Het boek is van jullie tweeën', zo richtte Evenhuis zich tot mevrouw Derksen. Zij ging met haar man overal naar toe. Zij typte, corrigeerde en hertypte.

Provincie

'Stevie neemt als het ware de niet-joodse lezer mee aan zijn hand door de joodse religie, traditie en gemeenschap te leven. Daarnaast weet hij een ander in het perspectief van historische theorieën te plaatsen, waar hij soms dan ook toe afreikt als ze niet deugen', aldus de staatssecretaris.

Volgend jaar tentoonstelling over joods leven

MEPPEL — Het was oorspronkelijk de bedoeling dat na de presentatie van het boek Opkomst en ondergang van een toonaangevende joodse gemeente er in de expositieruimte van Boom Pers een tentoonstelling zou worden gehouden over 250 jaar joods leven in Meppel. De tentoonstelling kon echter niet doorgaan, omdat de heer Derksen die zelf het materiaal zou selecteren op donderdag 29 september op 73-jarige leeftijd overleed.

Volgend jaar zal alsnog de tentoonstelling in samenwerking met het Joods Historisch Museum in Amsterdam in het Meppeler Expositie Centrum plaats vinden. Op de basisscholen zal dan een lesbrief worden verspreid.

In 1879 meeste joodse inwoners

MEPPEL — Waren er in 1795 ongeveer 80 joodse inwoners in Meppel op een totale bevolking van 90, in 1859 bereikte de joodse gemeente een omvang van 563 leden (die was 8,2% van de bevolking) met als hoogtepunt 1879 met 625 inwoners. Daarmee had Meppel destijds op Amsterdam na het hoogste percentage joodse inwoners. Na 1880 toen de economische impulsen minder werden, nam het aantal joodse inwoners af tot 267 in 1935.

Uit niets blijkt dat er ook maar een zweem van anti-semitisme was

'Grote werk is gebeurd'

MEPPEL — In het nawoord van het boek van Steven Derksen citeert de familie uit zijn dagboek. Hij schreef op 24 augustus: 'Het grote werk is gebeurd, al zijn we zo nu en dan nog op de uitgeverij'.

Daartoe aangezet door voorzitter André Stahl van de zichting Oud Meppel begon Derksen met het onderzoek naar de Opkomst en ondergang van een toonaangevende joodse gemeente. Al spoedig werd hij echter zo door het onderwerp gegrepen dat hij de laatste jaren van zijn leven nagenoeg zonder onderbreking aan dit boek heeft gewerkt.

Ondanks alle indrukwekkende boeken die hij al op zijn naam had staan, werd dit zijn boek. Hij besefte, aldus de fa-

milie in het nawoord, wat voor een verarming het was voor de Meppeler en Nederlandse samenleving dat de joodse cultuur nagenoeg verdwenen was. En hij besefte als geen ander dat de geschiedenis ons iets kan leren voor de toekomst. Hij wist dat hij nog één van de weinigen was die persoonlijk kon getuigen en sprak daarbij de oude Hebraïers na wie gezegd is geworden: 'Het is u niet vergund de taak te volbrengen, noch om u eraan te onttrekken'.

'Zo werd dit boek een persoonlijk document van iemand die begon was met de mensheid en gedreven werkte aan een vreedzame samenleving', aldus zijn familie.

De betekenis van de joodse gemeente is steeds theologisch en economisch grensoverschrijdend geweest. De provincie Drenthe, aldus Evenhuis, is de grote en stille onrechtvaardige afgewege bij de totstandkoming van dit boek. De provincie was een subsidieverzoek voor de uitgave van het boek af.

Geen anti-semitisme

'Het anti-semitisme heeft volgens Evenhuis in Europa sterkewortels gekregen. Het opmerkelijke is naar zijn mening dat uit niets blijkt, noch aan joodse kant, noch aan niet-joodse kant, dat in Meppel ook maar een zweem van anti-semitisme aanwezig was. Uit alles blijkt dat de joden steevast plechtbanken hadden in en volledig onderdeel waren van het maatschappelijk leven in Meppel. 'De Meppeler Courant en het Israëlitisch Weekblad hoorden zij aan zij thuis in de Meppeler joodse gezinnen'.

Ook in in de plaatselijke politiek lieten de joodse stadgenoten zich gelden. Op een gemeenteraad van 15 leden waren er continue 2 à 3 joodse gemeenteraadsleden. Zij gaven kleur aan de raadsvergaderingen. En zich wendend in de richting van het college van B en W: 'Dat leken nog eens debatten te zijn'.

Aandoenlijk zijn de verhalen in het boek over markante joodse figuren. Bijvoorbeeld over de marktkooplieden Pannegien Blauw en Japie Hollander, vader van de beroemde sportverslaggever.

Holocaust

Evenhuis stond vervolgens stil bij de holocaust. 'Velen konden het niet geloven toen die kwam. Men dacht dat de oorlog snel zou zijn afgelopen. De tactiek van de joden in Meppel valt samen te vatten in het veelbetekenende woord 'rust'. 'Hou je maar goed'.

In de nacht van 2 op 3 oktober 1942 werden de joodse medeburgers meegenomen. De Duitsers gaven de opdracht, de Nederlandse politie voerde het uit. 'Zij besefte', aldus de staatssecretaris, 'de aard van de actie waarschijnlijk niet zo'.

Steven Derksen laat in het slotakkoord van zijn boek de lange lijst in stilte voorbijgaan. 220 medeburgers kwamen niet terug. Wijlen Eddie van Esso was tot voor kort de enige joodse inwoner van Meppel.

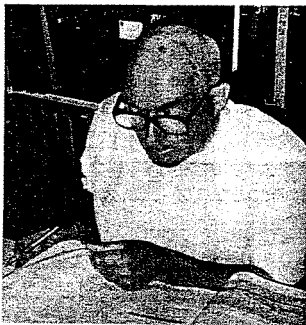
Evenhuis concludeerde dat het boek voor de voormalige joodse gemeenschap in Meppel, voor de joodse gemeenschap in ons land en voor de huidige en toekomstige Meppeler generaties een monument is.

Intensieve research van Steven Derksen Begin november verschijnt boek over opkomst en ondergang joodse gemeente

MEPPEL — Het eerste exemplaar van het boek 'Opkomst en ondergang van een toonaangevende joodse gemeente' over 250 jaar joods leven in Meppel van dr. Steven Derksen wordt op 9 november aangeboden aan staatssecretaris A. J. Evenhuis, oud-collega van de auteur. De bijeenkomst, waarop het boek wordt gepresenteerd, vindt plaats in schouwburg Ogterop. Er zullen ook enkele exemplaren worden aangeboden aan de subsidiegevers, zoals de gemeente Meppel. Het boek van Derksen telt 380 pagina's en is rijk geïllustreerd.

Derksen zal bovendien een boek aanbieden aan voorzitter A. H. L. Sluis van de Stichting Oud Meppel van wie destijds het initiatief tot het schrijven van het boek is uitgegaan en verder aan de heer E. van de Rhoer uit Buzsum, oud-Meppeler en een bekende figuur uit de Nederlands joodse gemeenschap. De heer van de Rhoer zal op symbolische wijze de tentoonstelling 'Joods leven in Meppel en elders in Nederland' openen en een korte terugblik op het joodse leven anno 1920 in Meppel geven.

Alle overlevenden van de voormalige joodse gemeenschap in Meppel zijn voor deze

● Dr. Steven Derksen in het archief van de Meppeler Courant speurend naar berichten over de joodse gemeenschap in Meppel

een deputatie van het voormalige Meppeler verzet en vertegenwoordigers van diverse joodse en andere instanties, zoals het Joods Historisch Museum, Bibliotheca Rosenthaliana en het Overleg Joden en Christenen aanwezig zijn.

De tentoonstelling 'Joods leven in Meppel en elders in Nederland' wordt in de periode 10 tot 17 november in het exposi-

de Hoofdstraat gehouden. Ze wordt georganiseerd in samenwerking met het Joods Historisch Museum in Amsterdam, terwijl ook andere instanties en particulieren medewerking verlenen.

De prijs van het boek, een uitgave van Ten Brink Meppel, is bij voorintekening f 39,50 en na 9 november f 45,-. De lage prijs is mogelijk gemaakt door de